

Internationalisatie van de Nederlandse jaarverslaggeving

Prof. Dr. Mr. F. van der Wel

1 Inleiding

Wordt de buitenlandse invloed op de Nederlandse regelgeving voor de praktijk van de jaarverslaggeving steeds groter? Is de invloed van Nederland op het proces van de internationale regelgeving van wezenlijke betekenis? Is er sprake van een isolationistische Nederlandse politiek waardoor Nederland zich afschermt van onwenselijk geachte ontwikkelingen in internationaal verband?

In de Nederlandse literatuur is de laatste jaren een groot aantal artikelen verschenen omtrent het onderwerp 'internationalisatie van de jaarverslaggeving'. Veelal wordt daarbij gesproken over harmonisatie en vergelijkbaarheid ten aanzien van vooral gehanteerde grondslagen van waardering en resultaatbepaling. Ook de inhoud van informatie in de jaarverslaggeving en de presentatie daarvan zijn in dit verband van betekenis.

Mijns inziens gaat het om verschillende begrippen. Bij internationalisatie worden buitenlandse verslaggevingsregels en -praktijk, alsmede internationale verslaggevingsregels betrokken bij de regelgeving en praktijk van de jaarverslaggeving in i.c. Nederland. 'Buitenlands' betekent in dit verband uit een bepaald land afkomstig, zoals de Verenigde Staten of Groot-Brittannië. 'Internationaal' heeft betrekking op de activiteiten van bijvoorbeeld het International Accounting Standards Committee (IASC). Internationalisatie behoeft niet tevens harmonisatie in te houden. Internationalisatie houdt in dat buitenlandse en internationale regelgeving wordt betrokken bij de binnenlandse regelgeving en praktijk, zonder dat spra-

ke behoeft te zijn van harmonisatie. Internationalisatie kan zelfs leiden tot het uiteengroeien van bijvoorbeeld de verslaggevingspraktijken van nationale en internationale ondernemingen. Harmonisatie is het proces van totstandkoming van gelijke of althans vergelijkbare jaarverslaggeving. Vergelijkbaarheid gaat over de vraag in hoeverre de gebruiker door de mate van uniformiteit van regels in staat wordt gesteld om jaarverslaggeving van ondernemingen uit verschillende landen onderling te vergelijken. Doorgaans gaat het bij internationalisatie om harmonisatie. Daarom zal ik in het vervolg van dit betoog over harmonisatie spreken tenzij de bespreking noopt tot hantering van het bredere begrip internationalisatie.

De belangstelling voor het onderwerp van de harmonisatie is begrijpelijk gezien de grote betekenis ervan voor opstellers, gebruikers en controleurs van jaarverslaggeving. Hierna wil ik pogen om de ontwikkeling van de internationalisatie van de regelgeving en praktijk van de Nederlandse jaarverslaggeving te schetsen en te analyseren.

Achtereenvolgens behandel ik:

- de redenen voor harmonisatie van de verslaggevingsregels;
- de ontwikkeling van de harmonisatie in Nederland;
- de rol van Nederland in internationaal verband;
- enige conclusies;
- toekomstige ontwikkelingen en aanbevelingen.

Prof. Dr. Mr. F. van der Wel, registeraccountant, is vennoot van Deloitte & Touche Registeraccountants en hoogleraar Externe Verslaggeving aan de Vrije Universiteit te Amsterdam; doctoraal Economie 1979, doctoraal Nederlands Recht 1981, postdoctoraal Accountancy 1982, promotie Economie 1990.

2 De redenen voor harmonisatie van de verslaggevingsregels

In beginsel kan een drietal redenen worden aangegeven waarom harmonisatie van de verslaggevingsregels en de -praktijk wordt gestimuleerd.

1 Ondernemingen hebben vanaf vooral de jaren zestig een sterke internationale ontwikkeling te zien gegeven. Uiteraard dient de jaarverslaggeving van een internationale groep van ondernemingen te worden opgesteld overeenkomstig de daarvoor in het land van de consoliderende onderneming (houderster) geldende eisen. Mede met het oog op een efficiënte rapportering is het daarom wenselijk dat door groepsondernemingen over de gehele wereld dezelfde grondslagen worden gehanteerd en dezelfde informatie wordt verstrekt, volgens een uniforme presentatie.

Het is mogelijk zulks voor ieder concern afzonderlijk te bewerkstelligen doordat de top van de groep waarderingsgrondslagen en andere rapportagevoorschriften oplegt aan het gehele concern. In de praktijk gebeurt dat ook.

Dit heeft tot gevolg dat de rapportage aan de moedermaatschappij op de door haar wenselijk geachte grondslagen plaatsvindt. Tevens moet echter door de lokale groepsondernemingen additioneel jaarverslaggeving worden opgesteld volgens de eisen van het land van vestiging. Deze dubbele rapportering is tijdrovend, soms gecompliceerd en daarom kostbaar.

Voorts komt het steeds meer voor dat Nederlandse ondernemingen niet alleen aan de Amsterdamse Effectenbeurs maar ook aan buitenlandse beurzen genoteerd staan. Dit kan ertoe leiden dat de jaarverslaggeving van het concern als geheel aan niet compatibele eisen van de lokale beurzen moet voldoen, zodat de jaarverslaggeving van de groep volgens meerdere grondslagen moet worden opgesteld. Dit is eveneens kostbaar en het leidt tot niet eenduidige verslaggeving. Voorbeelden zijn ook in de Nederlandse internationale omgeving bekend, met name Shell en Unilever.

Voor hiervoor genoemde groepen van bedrijven lijkt harmonisatie voordelen te bieden.

Voor de niet internationale bedrijven ligt dit geheel anders. Deze hebben in het geheel geen behoefte

aan harmonisatie die hun bewegingsvrijheid inperkt. Van deze zijde bestaat er dan ook verzet tegen harmonisatie (Klaassen, 1990).

2 Gebruikers van jaarverslaggeving hebben meer behoefte aan vergelijkbare jaarverslaggeving, zeker naarmate de kapitaalmarkten een meer internationaal karakter krijgen. Niet vergelijkbare informatie bemoeilijkt de vergelijking van de performance van verschillende ondernemingen. Daardoor kan de prijsvorming suboptimaal zijn. Uiteraard geldt dat niet alleen in internationaal verband maar ook binnen Nederland zelf.

Van gebruikers als groep gaat evenwel niet veel effectieve druk uit tot harmonisatie van de jaarverslaggeving omdat de groep diffuus en als zodanig niet georganiseerd is. In een incidenteel geval kan die effectiviteit er wel zijn, namelijk als de ondernemingsleiding belang ziet in een dergelijke ontwikkeling.

Dit doet zich voor als wordt verondersteld dat de vermogenskosten gunstiger zullen zijn wanneer wel beter vergelijkbare informatie wordt verstrekt. Daarbij geldt uiteraard wel het voorbehoud dat de harmonisatie moet leiden tot een gunstiger voorstelling van vermogen of resultaat dan volgens de eigen, niet geharmoniseerde regels. Ook daarvan kan een voorbeeld worden genoemd, te weten het additioneel in de jaarverslaggeving opnemen door verzekeraars van informatie over vermogen en resultaat volgens Amerikaanse grondslagen.

Nederlandse verzekeraars die dit vrijwillig doen beogen het tonen van hoger resultaat en vermogen zodat zij er ten opzichte van branchegeenoten beter uitzien.

3 Van 'de politiek' of van bepaalde organisaties kan een stimulerende invloed uitgaan op de harmonisatie van de jaarverslaggeving. Een dergelijke beïnvloeding kan worden bewerkstelligd door bijvoorbeeld toezichthouders op effectenbeurzen, organisaties van accountants en internationale samenwerkingsverbanden, zoals de Europese Gemeenschap. De motieven om die invloed uit te oefenen kunnen heel verschillend zijn. Het oogmerk kan bijvoorbeeld zijn bescherming van een of meer groepen van gebruikers of stimulering van eerlijke concurrentie.

In de Verenigde Staten is er, in nationaal verband overigens, bijvoorbeeld een grote invloed van de Securities and Exchange Commission die aldaar in het belang van beleggers een belangrijke mate van vergelijkbaarheid heeft bewerkstelligd. Vergelijkbare invloed in Nederland heeft de Stichting Toezicht Effectenverkeer niet, terwijl er van de internationale organisatie van toezichthouders evenmin erg belangrijke invloed uitgaat, zij het dat deze internationale organisatie zich inmiddels aan het IASC heeft geëngageerd.

Vanaf 1974 is een stroom van standaards door het IASC tot stand gebracht, die tot voor kort evenwel meer inventariserend van karakter waren dan dat zij harmoniserend werkten.

Voorts kwam in Europa regelgeving van de Europese Gemeenschap. Het streven naar een gemeenschappelijke markt behelsde mede regelgeving waarmee beoogd werd ten aanzien van de jaarverslaggeving de onderlinge concurrentieverhoudingen gelijk te schakelen. Verschillen in verslaggeving (svoorschriften) kunnen namelijk concurrentieverstorend werken, bijvoorbeeld door het al dan niet gedetailleerd moeten tonen van informatie (Van der Tas, 1990). De harmoniserende werking van deze regelgeving op het terrein van de waardering was echter gering, zoals blijkt uit diverse publikaties (Van der Tas, 1992).

3 De ontwikkeling van de harmonisatie in Nederland

Vervolgens is aan de orde wie die stimulering dan teweeg brengt. Uiteraard is er bij deze analyse samenhang met de redenen van harmonisatie. De internationale beïnvloeding van de jaarverslaggeving komt in de praktijk vanuit drie bronnen, namelijk het internationale bedrijfsleven, hun externe accountants en de buitenlandse en internationale regelgeving.

Eerstgenoemde bron heeft met name via de grondslagen voor de interne rapportering kennis omtrent buitenlandse regelgeving gebracht bij controllers en andere financieel-administratieve functionarissen van Nederlandse groepsondernemingen van internationale concerns en Nederlandse concerns met internationale notering. Merkbare uitstraling van de interne rapportering van de groepsondernemingen

naar hun Nederlandse rapportering of naar de rapportering van Nederlandse bedrijven was er tot voor enkele jaren niet.

Dit kan wellicht het beste worden verklaard op grond van de sterke voorkeur om verslaggeving in te richten zoals die voor en door de betreffende onderneming het meest geschikt wordt geacht. Buitenlandse en internationale verslaggevingsregels zijn dan uiteraard niet erg welkom.

Voorts moet de bekendheid met in het buitenland geldende standaarden voor de inhoud van de toelichting niet hoog worden aangeslagen omdat de rapportagepakketten die bij de interne jaarrapportering door buitenlandse dochtermaatschappijen moeten worden ingevuld, doorgaans weinig inzicht verschaffen in de uiteindelijk door de buitenlandse moedermaatschappij te geven 'disclosure' in haar jaarverslaggeving.

Wel kan worden gesteld dat de laatste jaren internationale Nederlandse ondernemingen die bijvoorbeeld aan FASB voorschriften moeten voldoen geneigd zijn steeds meer elementen van FASB regels in hun verslaggeving op te nemen. Te denken van aan de Staat van Herkomst en Besteding der Middelen, segmentatie en pensioenen.

Accountants, de tweede bron, zijn in eerste instantie via hun controlerende functie in aanraking gekomen met de buitenlandse en internationale regelgeving. Overigens gaat het daarbij uiteraard om die accountants die in de internationale praktijk werkzaam zijn, derhalve in het algemeen de grote kantoren in de grote steden. Ook daarvan ging in de praktijk niet veel harmoniserende invloed uit op de praktijk van de jaarverslaggeving.

De oorzaak daarvan zou kunnen zijn dat in Nederland ook accountants in elk geval tot voor kort niet erg geneigd waren veel aandacht te schenken aan vergelijkbaarheid. Zij richtten zich vooral op de kwaliteit van de jaarverslaggeving van een bepaalde onderneming. Het getrouwe beeld stond daarbij voorop. De vervangingswaarde speelde een belangrijke rol.

Beïnvloeding zou hebben kunnen uitgaan van de georganiseerde accountants in het verband van het IASC. We zijn dan meteen aangeland bij de derde bron, de buitenlandse en internationale regelge-

ving. Het IASC werd opgericht in 1973. Het NIVRA was een van de oprichters, te zamen met acht andere accountantsorganisaties (Van der Tas, 1992). Schoonderbeek, toenmalig voorzitter van het NIVRA, deelde in het Tripartiete Overleg mee dat de oprichting van het IASC het werk van het Tripartiete overleg niet zou hinderen of beperken.

In 1974 wezen de werkgevers in het Tripartiete Overleg de suggestie vanuit de accountantsdelegatie af (*De Accountant*, 1973) om de IASC standaarden toe te voegen aan de bundel Beschouwingen. Het motief dat zij daarvoor naar voren brachten was, dat dit zou kunnen leiden tot verwarring tussen de status van de beschouwingen van het Tripartiete Overleg zelf en de standpunten van het IASC. Vanuit de georganiseerde werkgevers bestond dus verzet tegen 'insluiting' van niet door hen (mede) gecontroleerde regelgeving.

Vanuit hun gezichtspunt een mijns inziens begrijpelijk standpunt, hoewel de standaarden die door het IASC tot voor enkele jaren werden uitgevaardigd, zoals reeds eerder aangeduid, vooral het karakter van een inventarisatie hadden (Van Helleman, 1989). Het NIVRA, waar de gedachte groeide dat de regelgeving in het Tripartiete Overleg niet snel genoeg vorderde, ondernam ondertussen stappen om de internationale standaarden imperatief te maken. Daartoe publiceerde het NIVRA bestuur in juni 1976 een mededeling in de *Accountant* waarin een stappenplan werd aangekondigd dat er uiteindelijk toe zou moeten leiden dat toepassing van de IASC standaarden verplicht zou moeten worden. Als pressiemiddel jegens de controlerend accountants werd aangekondigd dat, indien een afwijking van een van de standaarden niet zou worden vermeld in de accountantsverklaring, het Bestuur van het NIVRA in de laatste fase reden zag voor een procedure voor de Raad van Tucht van het instituut (Zeff, 1992). Zover kwam het in de praktijk echter niet.

Een oorzaak daarvan kan mijns inziens zijn geweest dat het voor de ondernemers onacceptabel was om via het tuchtrecht voor de controlerend accountants internationale regelgeving te krijgen opgelegd.

Een andere oorzaak kan zijn geweest dat het Tripartiete Overleg zelf met veel moeite kwam tot toekenning van meer autoriteit aan haar uitspraken. Dit proces dat aanving met het herschrijven van de 'be-

schouwingen' als 'ontwerp-richtlijnen' leidde pas in het begin van de jaren tachtig tot het resultaat van een zeker verplichtend karakter van de richtlijnen. Overigens werd al enkele jaren later deze verplichting weer ongedaan gemaakt.

Niettemin werd in de bundel Richtlijnen voor de Jaarrekening, en later Richtlijnen voor de Jaarverslaggeving (vanaf 1984) wel aandacht geschonken aan de standaards van het IASC. De standaards werden geïncorporeerd in de richtlijnen. Afwijkingen tussen (ontwerp-) richtlijnen en IASC standaards werden gemeld in de Richtlijnen. Deze afwijkingen waren niet bijzonder talrijk; zij betroffen in 1980 met name het door het Tripartiete Overleg in tegenstelling tot het IASC wel aanvaardbaar achten van bepaalde rechtstreekse mutaties in het eigen vermogen, het onder omstandigheden toepassen van proportionele consolidatie en het toestaan van een uitzondering op het voorschrift dat alle verliezen op onderhanden werk moeten worden voorzien. Ook heden ten dage is deze lijst zeer beperkt, zij het dat er wel grote verschillen zijn ten opzichte van recente IASC standpunten.

Fel waren de reacties van het Tripartiete Overleg en later de Raad voor de Jaarverslaggeving op ontwerp-standaards van het IASC niet. Daarin kwam verandering met de introductie van ED 32. In ED 32 werd een werkelijke poging tot harmonisatie van de jaarverslaggeving gedaan. Een groot aantal tot dan toe bestaande opties zouden worden ongedaan gemaakt, met inbegrip van opties die hier te lande veel navolging ondervonden. Dit gold onder meer de waardering van onderhanden werk. De in Nederland veelal gehanteerde methode van resultaatneming, waarbij het resultaat pas bij het einde van het project wordt genomen, zou niet langer worden toegestaan.

Door de Raad voor de Jaarverslaggeving werd gesteld dat 'if the ED (bedoeld wordt nr. 32; F.v.d.W.) remains unchanged it will not be possible to incorporate the IASC standards in the Dutch accounting guidelines, as was hitherto customary in the Netherlands, and it must be expected that the degree of acceptance of the IASC standards will decrease in the Netherlands' (*De Accountant*, 1989-a). Deze reactie geeft een goed beeld van de wens tot het behoud van een wezenlijke vrijheid bij de opstelling van de jaarverslaggeving die kennelijk ook de

instemming heeft van vertegenwoordigers van gebruikers en accountants in de Raad. Immers, de uitingen van de Raad voor de Jaarverslaggeving zijn in principe gebaseerd op de acceptatie ervan door alle betrokkenen.

Voorts leidde een andere internationale ontwikkeling, de totstandkoming en implementatie van de Vierde en Zevende EG-Richtlijn de aandacht in belangrijke mate naar een ander speelveld.

Deze EG-richtlijnen die beide al weer een aantal jaren geleden in de Nederlandse wetgeving zijn geïncorporeerd, hebben wel tot een harmonisatie van de vormgeving van de jaarverslaggeving geleid alsmede tot een zekere harmonisatie van inhoud van de toelichting. Zeer wezenlijk is dat alles echter niet terwijl over de grondslagen vrijwel niets is geregeld. Ook in dat opzicht is de internationale beïnvloeding van de Nederlandse regelgeving niet groot. Voor andere, buitenlandse regelgeving is wel aandacht geweest, maar men kan niet stellen dat deze harmoniserende werking in Nederland heeft gehad.

Tot zover resumerend, zou men kunnen stellen dat de drie bronnen, althans in hun uitwerking niet erg productief zijn geweest voor de harmonisatie.

Er zijn evenwel een aantal belangrijke ontwikkelingen gaande:

- De deskundigheid bij ondernemingen en accountantskantoren terzake van buitenlandse en internationale verslaggevingsregels is sterk toegenomen. Dit is mede een gevolg van uitwisselingsprogramma's, bijvoorbeeld bij internationale accountantskantoren. De invloed van de toegenomen kennis wordt in de Nederlandse verslaggevingspraktijk merkbaar. Dit kan worden aangetoond met het debat over merken en de waardering van uitgaverechten. Ook de verwerking van lease als 'financial' of 'operational' is daarvan een voorbeeld. Veelal wordt in de debatten verwezen naar Engelse of Amerikaanse praktijken.
- De IASC standaards hebben recentelijk ondersteuning gekregen van het IOSCO.
- De wetenschappelijke en praktijkliteratuur bevatten een groot aantal verwijzingen naar buitenlandse en internationale regelgeving en praktijk. In het jaarboek Externe Verslaggeving van

KPMG bijvoorbeeld, wordt bij vele onderwerpen ook de buitenlandse en internationale regelgeving behandeld. In het onderwijs aan de universiteiten wordt eveneens veel aandacht besteed aan buitenlandse en internationale praktijk en regelgeving.

Ik meen daarom dat er spoedig sprake kan zijn van een doorbraak van buitenlandse en internationale regelgeving in de Nederlandse praktijk van de jaarverslaggeving. Daaraan ligt overigens geen principiële overtuiging ten grondslag over de juistheid van harmonisatie. Er is zoveel en zo wijdverpreide kennis ontstaan van buitenlandse en internationale regelgeving dat daarmee, wanneer dat in enige discussie opportuun is, kan worden geschermd en als alternatief kan dienen.

4 De rol van Nederland in de internationale regelgeving

Voor de beoordeling van de Nederlandse rol in de internationale regelgeving is van belang te beseffen dat Nederlandse geneigdheid tot regelgeving op het terrein van de jaarverslaggeving niet groot is. In tegenstelling tot de Verenigde Staten en Engeland bijvoorbeeld, is er nauwelijks uitgesproken behoefte aan vergelijkbaarheid van informatie in jaarverslagen. De reactie van de Raad voor de Jaarverslaggeving op ED 32 geeft blijk van een zeer stellige opvatting daaromtrent: 'E 32 is aimed at comparability. However, the primary requisite is the good insight which annual accounts ought to give into the financial position and results of the enterprise concerned. Comparability of accounts of different enterprises is in principle not an aim in itself. In particular there are objections to the achieving of comparability by means of uniformity. The objective of comparability may come into conflict with the objective of a good insight into a reporting enterprise' (*De Accountant*, 1989-b). Dit zijn niet mis te verstane bewoordingen. Kennelijk wordt, zelfs voor beursgenoteerde ondernemingen, vergelijkbaarheid niet van veel belang geacht.

Gesteld is reeds dat aan regelgeving voor en praktijk van de jaarverslaggeving geen andere gedachte 'leading' was dan dat deze een getrouw beeld moet bieden. Dit was eigenlijk het Nederlandse conceptuele raamwerk. Over jaarverslaggeving

werd geredeneerd vanuit een aantal oude basisbeginselen, zoals voorzichtigheid, realisatie en matching. Van recente datum is het van het IASC overgenomen Conceptual Framework, vertaald met Stramien. Men moet zich daarom niet voorstellen dat de richtinggevende Nederlandse invloed op de internationale regelgeving groot is. Ook de relatief bescheiden economische positie van Nederland draagt daaraan bij. Welke rol speelden daarbij verschaffers en gebruikers van informatie en de accountants? Gegeven de specifieke deskundigheid van accountants op het gebied van de jaarverslaggeving en hun oordelende taak ten aanzien van de getrouwheid daarvan mag van deze beroepsgroep een belangrijke bijdrage worden verlangd bij de gedachtevorming over jaarverslaggeving. Deze verwachting heeft tevens een normatief karakter omdat het de beroepsgroep van de accountants is die tussen verschaffer en gebruiker staat en in zeker opzicht tussen deze partijen het intermediair is, waar het gaat om het leveren van een deskundige bijdrage aan de ontwikkeling van de regelgeving. Stellig zijn er andere beroepen denkbaar die ook een bijdrage kunnen leveren, zoals de universitaire docenten, maar zoals reeds in een andere publikatie vermeld, de universitaire wereld en de accountantspraktijk zijn in Nederland sterk verweven, zodat een onafhankelijke universitaire verslaggevingswetenschap hier te lande nauwelijks bestaat (Zeff, 1992).

Eerst richt ik mij daarom op de rol die de accountants als beroepsgroep hebben vervuld.

Accountants

Vanuit het georganiseerd beroep van de accountants als zodanig is nooit veel initiatief gekomen om veranderingen in de regels voor de jaarverslaggeving te bereiken. Halverwege de jaren zestig werd dit ook onderkend door het NIVRA. Met name A.F. Tempelaar vestigde daarop de aandacht tijdens de Accountantsdag van 1965 (*De Accountant*, 1965/1966). Weliswaar heeft het NIVRA daarna op zeer productieve wijze geparticipeerd in het Tripartiete Overleg en later de Raad voor de Jaarverslaggeving, maar, op enkele uitzonderingen na, werd nauwelijks principieel richting gegeven aan de regelgeving. Het enige waar het georganiseerd beroep werkelijk warm voor liep was de vervangingswaardeleer van

Limperg. Deze is ook internationaal fervent verdedigd. Dit heeft er, overigens met Engelse steun, uiteindelijk toe geleid dat actuele waarde in de vierde EG-Richtlijn is opgenomen. De vervangingswaardeleer paste overigens in een winstbegrip dat niet tot te hoge uitkeringen zou leiden. Deze voorzichtigheid was, zoals reeds gesteld, een van de elementen van het getrouwe beeld.

De aanhang voor de vervangingswaardeleer bleek in Nederland uiteindelijk maar betrekkelijk gering. Toen internationaal de geesten halverwege de jaren zeventig als gevolg van de hoge inflatie rijp leken te zijn voor actuele waarde, en vanuit het NIVRA werd getracht via het IASC de vervangingswaardeleer af te dwingen, werkten verschaffers (werkgevers), zowel als gebruikers van informatie (werknemers) in het Tripartiete Overleg tegen.

En voorts, toen de Nederlandse wetgever bij de implementatie van de vierde EG-Richtlijn actuele waarde onder bepaalde omstandigheden verplicht wilde stellen kwam er zoveel verzet van onder meer het Tripartiete Overleg dat het voorstel sneuvelde (NIVRA-Geschrift 24). Bij mijn weten is niet onderzocht welke indruk dit internationaal heeft gemaakt, maar deze manoeuvre kan onmogelijk hebben bijgedragen aan Nederlands' internationale reputatie op het gebied van de jaarverslaggeving.

Verschaffers

De hoofdlijn van de houding van de verschaffers van informatie is altijd geweest, zowel in de Raad voor de Jaarverslaggeving als daarbuiten dat zij streefden naar beperking van de verplichtingen op het gebied van de jaarverslaggeving, overigens met een voortreffelijk oog voor de politieke verhoudingen die hen een grote mate van anticiperend vermogen verschafte. Hun eerder vermelde verzet tegen de incorporatie van IASC-regels in de Richtlijnen, tegen het 'exporteren' van de vervangingswaardeleer en tegen de geconditioneerde verplichtstelling daarvan in Nederland zijn evenzovele demonstraties van deze houding.

Gebruikers

De gebruikers zijn in Nederland nimmer georganiseerd geweest en hebben eigenlijk geen rol van betekenis gespeeld, althans niet in het kader van harmonisatie.

5 Enige conclusies

Wanneer nu een ogenblik wordt stilgestaan bij het reeds gestelde blijkt het volgende:

- 1 Bepaalde voorwaarden voor internationale harmonisatie zijn wel aanwezig maar er is geen eenduidig belang van relevante interessanten bij harmonisering.
- 2 De invloed van buitenlandse en internationale regelgeving op de regelgeving in Nederland is tot nog toe beperkt gebleven tot aanpassing aan EG-richtlijnen.
- 3 Een doorbraak in de praktijk zou ophanden kunnen zijn.
- 4 Het door Nederland meest gepropageerde element in de internationale discussies lijkt de vervangingswaardeleer te zijn geweest naast een sterk pleidooi voor 'substance over form'.

6 Toekomstige ontwikkelingen en aanbevelingen

Vanuit deze tussentijdse conclusies is het goed om een ogenblik stil te staan bij de in de toekomst te verwachten en wenselijk geachte ontwikkelingen. De werkzaamheden van het IASC gaan voort. Er is belangrijke ondersteuning voor het werk van het IASC van de zijde van het IOSCO en van de Europese Gemeenschap die inmiddels zitting heeft in de Consultative Group van het IASC.

Kan de Raad voor de Jaarverslaggeving zich de houding blijven veroorloven die zij zich blijkens haar reactie op ED 32 in 1989 heeft aangemeten. Ik meen dat deze houding Nederland in een isolement zou kunnen brengen dat zij zich vanwege haar internationaal afhankelijke positie niet kan permitteren. Indien de regels van het IASC meer status krijgen, zou Nederland kunnen worden tot een land met een in internationaal verband als tweederangs beschouwde verslaggeving. Dit zou bijvoorbeeld gevolgen voor de rendementseis op de kapitaalmarkt kunnen hebben. Het zou ook nadelige gevolgen kunnen hebben voor de handel op de Amsterdamse aandelenbeurs omdat (buitenlandse) beleggers Nederlandse verslaggeving zouden kunnen wantrouwen. Nederland zal dus mee moeten en zich niet kunnen onttrekken aan internationale harmonisatie. Het zou denkbaar zijn dat zich een tweedeling in de

jaarverslaggeving gaat voordoen. Ondernemingen die op openbare kapitaalmarkten in hun financiering voorzien, voldoen aan internationaal gezien, geaccepteerde normen terwijl ondernemingen die op andere wijze in hun financieringsbehoeften voorzien, hun verslaggevingspraktijk baseren op in Nederland acceptabel geachte regels.

Een dergelijke ontwikkeling zou mijns inziens tegemoet komen aan de belangendifferentiatie die in dezen bestaat. Voorzover er geen (internationale) beleggers bij de financiering van de onderneming zijn betrokken en het verantwoordingskarakter van de jaarverslaggeving dus eigenlijk voorop staat, is er geen belang bij vergelijkbaarheid. Ik zie dan ook niet in waarom dat voor die ondernemingen zou moeten worden nagestreefd. Het scala van acceptabele grondslagen zou als gevolg van de meer wijdverbreide kennis van internationale regelgeving voor die ondernemingen zelfs nog wel eens uitgebreider kunnen worden dan thans het geval is. Ik zie daar geen bezwaar in. Tweedeling van de verslaggeving is dus naar mijn oordeel een aanvaardbare optie.

De toets die de externe accountant doet terzake van het getrouwe beeld zal als gevolg van het voorgaande er niet eenvoudiger op worden. Behalve dat hij een goede kennis moet hebben over de internationale verslaggeving, zal hij zich ook moeten afvragen wat de kring van gebruikers is. Mocht de zojuist geschetste tweedeling zich namelijk voordoen dan zal hij zich moeten afvragen in welk segment hij opereert. Afhankelijk van het antwoord op die vraag kan een bepaalde verslaggevingspraktijk die in zilver Nederlands verband acceptabel is, internationaal niet langer worden gehanteerd in de jaarverslaggeving. Voorts zal hij er op moeten toezien dat, voor zover internationaal geaccepteerde verslaggevingsregels worden toegepast, deze ook geheel worden gehanteerd. Toepassing van Amerikaanse regels voor bijvoorbeeld de verantwoording van lease of pensioenen moet dan in zijn geheel plaatsvinden. Het samenstellen van een menu naar keuze voor de verantwoording van een bepaalde post dient te worden tegengegaan.

Accountants zullen daarom in de toekomst, ook indien zij niet betrokken zijn bij de internationale praktijk goed op de hoogte moeten zijn van internationale regelgeving en ontwikkelingen daarin.

Ook de rol van het georganiseerd beroep als zoda-

nig wordt niet eenvoudiger. Overigens ook niet moeilijker, maar het is wellicht wenselijk dat het beroep met wat meer conceptuele gedachten omtrent hetgeen nu eigenlijk wordt nagestreefd in de politieke arena van de Raad voor de Jaarverslaggeving optreedt. Een dergelijk focus kan houvast bieden, vooral indien van tijd tot tijd de degens met andere delegaties in de Raad moeten worden gekruist.

Literatuur

- De Accountant*, juli 1973, pp. 1, 2 en 5.
De Accountant, oktober 1989, p. 71: Commentaar op ED 32 'Comparability of Financial Statements'.
- Bellen M., Van Hulle K., Vergelijkbaarheid van jaarrekeningen, *Accountancy & Bedrijfskunde*, april 1990, Jaargang 10, nummer 3 pp. 1-7.
- Brink H.L., Op naar een internationale jaarrekening?, *De Naamlooze Venootschap* 69/1, januari 1991, pp. 10-15.
- Helleman J. van, Vergelijkbaarheid van Jaarrekeningen, *De Accountant* nr. 6, februari 1989, pp. 275-278.
- International Accounting Standards Committee, *ED 32, Comparability of Financial Statements*.
- Klaassen J., Vergelijkbaarheid van financiële informatie, *De Accountant* nr. 8, april 1990; pp. 430-435.
- Purvis S.E.C., Gernon H., Diamond M.A., The IASC and its Comparability Project: Prerequisites for Success, *Accounting Horizons*, juni 1991, pp. 24-44.
- Raad voor de Jaarverslaggeving, Commentaar op ED 32 'Comparability of Financial Statements', *De Accountant*, nr. 2, oktober 1989, pp. 71-73.
- Schoonderbeek J.W., De voorschriften van het wetsontwerp met betrekking tot de grondslagen van waardering en resultaatbepaling, in: Van titel 6 naar titel 8 boek 2 BW, *NivRA Geschrift* nr. 24.
- Tas L.G. van der, Waarom internationale harmonisatie van de financiële verslaggeving?, *Pacioli Journaal*, juli 1990, pp. 5-13.
- Tas L.G. van der, *Harmonisation of Financial Reporting, with a special focus on the European Community*, Maastricht, 1992.
- Volten H.; Internationaal onderzoek jaarrekeningen 1988; *200 jaarrekeningen* onder de loep; pp. 74-78.
- Weetman P., Gray S.J.. A Comparative International Analysis of the Impact of Accounting Principles on Profits: The USA versus the UK, Sweden and The Netherlands, *Accounting and Business Research*, Vol. 21, No. 84, pp. 363-379, 1991.
- Zeff S.A., Wel F. van der, Camfferman K., *Company Financial Reporting, a historical and comparative study of the dutch regulatory process*, Amsterdam, 1992.